

LOGAR MATJAŽ

MIHAEL KRANJEC

To je njegova vsakdanja pot: v jutro, ko komaj zazvoni Zdravomarijo v Doleh. Otroci spe razmetani po kotih, po komenu in po tleh. Skrbno pazi, da ne stopi Jožku na nogo; da se Evica ne bi zbudila, da Miškec, ki se je prehladil, ne bi prosil vode. Žena že sedi pri petah na postelji in moli in med molitvijo misli na Jožka, na Evico, na Miškeca; misli na Nacija v šolah — naj mu Bog zdravja in sreče da; na Feryja in na Katico, ki sta pred dvema mesecema odšla v rez. Zavre možu mleka, mu zavije v stare »Novine« grudo kisilaka, kruha pa si je sam odrezal. Odhaja tiho, se ozre po otrocih, naroči ženi, naj bo doma vse dobro, se prekriža in stopi iz prikleta na postinje. Dama se povzpne na prag. Potreplje jo po glavi in ji oddrobi kos kruha.

»Za zajtrk,« govori nežno kakor z otrokom. »Pojdiva v božjem imenu.« Pogleda še v hlev. Odpre vrata zgoraj in se skloni notri. V hlevu leži krava in diha, obrne glavo in se ozre po gospodarju.

»Leži, Liska, leži,« govori. »Ni še treba vstati, prezgodaj je še zate —. Pojdi, Dama,« reče psici in zapre vratca pri hlevu.

Za hišo je potok in brv prek potoka. Otrok Vanek se je igral, šel prek in utonil v niti do kolena globoki vodi. Zato se je Matjaž tako v jutro vedno ognil brvi in prešel potok niže dolj po mostu. Zunaj se dani. Nad logom blede nebo, zadnje zvezde ugašajo. Nekaj korakov za potokom je jarek, ob njem redko drevje, jelše in vrbe. Spomladi so tam prve tulpike, nato kuroslep, in še pozneje spominčice. S prvo pomladjo prepeva v tem gozdu kos. Kosov ni mnogo pri nas, ta kakor da je zablodil v tisto drevje. Nekoliko pozneje pridejo tja tudi slavci. Včasih jih še celo sneg iznenadi. Eden gnezdi vedno v grmovju nekje ob potoku in poje na akaciji za hišo. Dalje ob potoku jih je mnogo. Tako v začetku junija je povsod ena sama pesem. Vmes udarja kukavica, kakor da bi kdo razločno risal s prstom na belo platno. In kukavici odgovarja hupkač. Na hrastu se vedno splaši golob, ko gre Matjaž mimo, in tudi grlica utihne. In drevje dehti v prvem zelenju in s polja prihaja svež vzduh prek cvetočih žitnih polj, vzduh razoranih njiv in mačahejka. Navadno udari tedaj v Doleh zvon, nerodno zmoti jutro, pregluši pesem ptic in zamira v gozdu med drevjem.

Matjaž se tiho odkrije in pobožno pomoli med potjo.

V gozdu pa je še skoraj noč, komaj nad potjo je razlit blede odsvit neba. Morda se splaši srna kje med drevjem, zajec, ali pa jastreb v vejevju.

To je njegova vsakdanja pot: v prvo poletje, ko žita odevetajo, nad krompirjem mak —. Nato žita dozorevajo, v Hrastju poje na trati mlatilnica vso noč, piskanje preseka včasih ropotanje, zazveni nad hišami. Matjaž se ustavi zjutraj pri stroju, nagne steklenico z žganico, se pošali z dekleti, ki so v slami, ponagaja dečkom, spregovori z možmi resno besedo o rodovitnosti silja, natlači pipo v majstrovem mehurju in gre po cesti s torbo in s puško na rami. V jesenska jutra, ko hlad zaveje preko polja, ko gosta megla pada.

Trlje so ga prehitele. Ranejšje so. Obstane ob črenu z veselo besedo, ponagaja mladim, polnim Amerikankam, še ob staro Ano zadene in si končno potožita, da je mladost že daleč. — Listje pada z jelš, šelesti po tleh in tihe sanje se snujejo ob tem šelestenju. O ženi, ki je sama z otroki doma; trga koruzo, koplje krompir, tare ob toplih dnevih konoplje in lan. Misli na Miškeca: otrok ob hladnih jutrih pase kravico v logu, igra na stranščico, ali pa poje z visokim glasom. — Na Evico misli, ki že materi v kuhinji pomaga, nosi gujčekom jesti in se huduje nanje, ker vedno poskačejo iz hleva, se podijo po dvorišču in pobirajo jabolka. Katica in Fery sta v rezu, na delu, da prislužita za zimo kruha, da si prislužita za obleko.

»Sirote —.«

In še posebej misli na Nacija. Naci je v mestu v šolah. Zdaj je res hudo, toda rešil se bo vendar težaškega življenja. — — Takrat bo vse drugače. Hišo bodo novo postavili. Majhna bo, ampak veselo se bo smehljala iz loga na poljano. Spredej bo vrt za Katico in za Evico. — Rože bodo cvetele od prve pomladi v pozno jesen. Spredej se bo vil kletan in se spuščal po lugašu. Novo življenje bo vstalo in on ne bo več hodil s puško na rami po zimi ves dan po gozdu in pazil, da ne bi kdo drva kradel. Katica bo pela in Evica, Miškec in Jožek bosta šla kakor Naci in se bosta vračala na počitnice: k božiču, k veliki noči in v julijske dni.

„Glejte, Bog mu je dobro dal,“ bodo govorili ljudje, pa mu ne bodo zavidali. „Siromak je bil nekoč, večer težak.“ Oče je bil težak, mati vedno drugod na delu, on vse dni v logu. Otroci pa bodo pozabili na to življenje, razkropili se bodo po svetu in lepše jim bo. In tesna hišica bo skoraj prazna; sanjala bo o svetu, polnem sreče in življenja.

Matjaž se bo ustavil v gostilni. Tam bo logar. Pijan, kakor vedno, bo sedel, kvantal in razbijal.

„Sem, težak Matjaž, siromašna duša. Pij, da se zapiješ do smrti. Hudič, kako bi bilo mogoče, da težak ne bi ostal večno težak. Kako naj postane koča — visok grad. Kako bi se berač po gosposko oblačil. Moj težak si bi, Matjaž, čuvaj v mojem logu. Vse dni si mi bil zvest, pošten in delaven; in rad sem te imel. Pila sva nemalokrat kakor živina in na moj račun. Ampak to mi povej, kako je težak nad gospodarjem!“

„Tako, gospod,“ se smehlja on. „Bog sam to ve, zakaj. Pa se zgodi. Toda danes plačam jaz. In jutri greva na lov na moje, če vas je volja. Vaše srne se hodijo na kmečko past in celo dva jelena. Zajcev je mnogo. Sloke po srednjem logu, v rakiti za Brežnim fazani in race. Naci bo tudi prišel. Novo puško si je kupil. Kako ta vrag nese. Z zavezanimi očmi bi človek zadel.“

„Matjaž, ti si hudič! — Pij, težaška duša, da utoneš v vinu! Ampak napiti se ne smeš, da mi boš domov pomagal. Pa ne bom sirov. Ne bom streljal med tvojimi nogami, ker nisi več moj sluga. Tudi ne bova imela tvojega klobuka na palici; časopis bova streljala, dasi je klobuk bilo lepše — — —.“

Takrat je šlo proti poletju. Zadnji majski dnevi so bili lepi, noči čudovite. Jasne in polne zvezd, polne fantovske prešernosti. Akacije za Matjažovo hišo so bile kakor en sam cvet in polne dehtenja. Tisti prijetni vonj je prihajal

skozi okno; in Miškec je jedel cvetje kakor salato. Matjaž je odhajal zgodaj in se je pozno vračal. In mislil je na otroke. Katica in Fery sta v rezu. Zvečer je vedno upal, da ga doma čaka pismo.

„Katica je pisala,“ bo dejala žena.

„Katica?“ Nato bo čital, dasi mu otroci že vnaprej povedó, kaj je v pismu: „— Godi se nama dobro. Dela ni prav preveč, pa hrana tudi ni preslaba.“ Življenje v rezu je prav dobro poznal. Vedel je, koliko je dela, koliko trpljenja. Sam je šel z očetom prvič, ko mu je bilo komaj štirinajst let; pa je bil že velik. Spotaknil se je ob kamen in ves dan krvavel. Prst se mu je gnojil in mu dva tedna tekkel. Katica pa je otrok in Fery je otrok. Ona je leto dni služila v logu. Pomagala je v kuhinji in zunaj. Pa delo ni bilo zanjo. Pozimi v mrazu in v snegu! Za deklo in za hlapca! Otrok je le otrok. In zato je ni več pustil. V rez pa je na vsak način hotela, da si vsaj za obleko prisluži. Nazadnje tudi kruha nimajo preveč. Pozimi je hudo. Obleke ji je pa res treba. Šestnajst let je stara. Moj Bog, saj si vsaka zaželi lepše janke, krajšega predpasnika, svilen jopico in svilen rožnat robec za proščenje. Tudi ni, da bi hodila z materinimi čevlji k maši, ali pa celo bosa. Sram bi bilo otroka in kako bi se upala med druge.

„Oče, pogledjte,“ bo stala pred njim lepa in mlada, z rožnimi lici, s plamtečimi očmi. „Ali nisem lepa?“

„Lepa si, Katica. Ti otrok moj, ti!“

„Kako otrok!“ bo huda. „Saj nisem več otrok.“

„Otrok si, Katica!“ Moj Bog, kako ne bo otrok, saj je komaj šolo zapustila.

»Dobro jutro, Matjaž,« pozdravlja navadno gozdar. Stoji na pragu pri tličnega poslopja, z bršljinom obraslega. Roke je vtaknil v žep, žvižga in gleda nebo.

»Dobro jutro nam Bog daj, gospod,« odzdravlja Matjaž in odlaga puško. »Lepo bo. Pa ne verjamem za dolgo —. Sinoči je tako nebo žarelo —.«

»Lepo bo,« pokima gozdar in globoko vdihava zrak. Iz gozda okoli prihaja svež vzduh, prepojen z vonjem jelš, hrastja, odcvetajoče čerense, prijeten vzduh po rožah s presik in po rožah med drevjem. Zadnje pesmi ptic zamirajo po grmovju, po jesenih, po brestih.

»Težaki pridejo?«

»Pridejo. Iz Hrastja Radojeva dva, Ančka in Ferko; Kelenčev Martin; Kovačevo Kristino sem komaj dobil; gosposka! ne bi rada šla! Hozjanski nimajo časa. Sami okopavajo. Zato pa so rekli drugič dva. Iz Dolov Farkašev, Gaborjev, Čehova Marta, Kovačeva Mariča in druga Kovačeva, Verona. — Iz Raščic deset: Žapčičev; pravi, da bo pasel. Je dober pastir, ne pretepa živine; Solarjeva, Vanek in Trezika; Markova bo v kuhinji in pri gospodinjstvu; ni lena in tudi čista je; sestra bo pri kravah in pri hlevu. Sumijeva; od dvojih Zverovih po eden; Dolnja in Petrčeva —.«

»Ne več?«

»Mislim, da okopavajo —.«

»Kaj pa Vlajeva?!«

»Bil sem tudi tam. Pravi, da nima časa.«

»Vražja baba! Nikoli nima časa! Ko pa malo veter v jesen potegne, prileti:

„Drva bi, gospod, kako šebriinje. Samo pobirala bom.“ — Vstopi malo, zgodaj je še. Žganje ni napačno, če bo vroč dan —.«

Žganje je dobro v poletnih jutrih, da razhladi in poživi, pozimi pa ogreva. In ko sedita za mizo, gozdar molči in posluša. Če je kaj novic naokoli. Seveda jih je! Pa še mnogo novega! Moj Bog, vsak dan se lahko kaj dogodi. Klepčeva se moži. Vražja baba! Že v tretje! Pa niti jeseni ne čaka!

„Do jeseni mi že lahko umre,“ je dejala.

Pa saj res. Dedec je star in nadložen. Da ga gospod gozdar ne poznajo? Res, v gozdu ni bil nikoli. Na dveh krajih ima doma gozd, jelševega in hrastovega. Ni neumen človek. Vse zna napraviti, samo oženiti se ni znal. Mlado bi rad. Pa ga ni hotela nobena. Da se mu iz ust cedi. Naj se le cedi! Bogat je pa le! Zdaj ga je pa ta zmešala in dobila v roke. Bogme, baba ni napačna.

„Vsaj pomoč bom imel v leta,“ oponaša Matjaž starega. „In kako vse drugače je, če imaš mlado ženo pri hiši.“

Kovačičev je padel z jesena. Norski! Kaj pa gre za srakami, pa še tako visoko. Nogo si je zlomil; da drugič vsaj ne bo več plezal. Kolenkova sta se vrnila iz Amerike; sinoči. Mimogrede je stopil k njima. Ona se je še bolj pomladila. Kako pa ne, saj še ni imela otrok!

„Kaj pa bom z njimi? Da mi pojedjo, kar sem težko prislužila.“ Pravijo, da ni lepo živela tam. Mož na delu, ona pa z drugimi. Zato pa se je prej vrnil z njo. Da na vasi ne bo tako živela. — Pa bo! Taka baba je vrag, ni je mogoče ukrotiti — .

»Kaj pa Severjevi?«

Matjaž izprazni kozarček. Zakaj ob Severjevih pride vedno nov kozarec slivovice. In zato so Severjevi vedno zadnji na vrsti.

»Si bil kaj tam?«

»Moj Bog — seveda sem bil —.«

»In si oddal?« vpraša gozdar tiše in položi prst na usta. Zakaj v sobi zraven spi Erna in bi lahko slišala. In ni primerno, da otrok sliši kaj takega in še celo navsezgodaj.

»Moj Bog — kajpada sem oddal —.«

»In —?«

»Smehljala se je —.«

»Kako, smehljala?«

»Kakor se pač dekleta smehljajo, kadar kaj prijetnega zvedo. Kdaj pride, je hotela vedeti —. Lagal sem, da zvečer —.«

»Norec — saj pa tudi grem.«

»Ampak zvečer pridejo oni iz Lendave,« je skrbelo Matjaža.

»Zato pa, Matjaž. Glej, da te ne bom iskal, razumeš —?«

»Seveda razumem.«

»Prav. Zdaj pa pojdi.«

Ko odhaja, že navadno vstane Erna, pokuka skozi duri, odzdravi očetu in Matjažu in se smehlja.

»Kaj sta spet imela?«

»Kaj sva imela?« pohiti oče. »Nič nisva imela, na kozarec sem ga povabil.«

»Ne bodi no hud, papa,« se je nežila. »Kaj pa, je Katica kaj pisala?« se obrne k Matjažu.

»Ni, milostljiva,« odgovarja Matjaž in ve, da je hotela vprašati še posebej po Naciju. A ne sme. Pa saj Matjaž tudi tako razume.

»Ni pisala, pa tudi Naci ne. Jutri, če ne že danes, pa bo gotovo kaj. Evici se je včeraj ves dan kolcalo. Takrat vedno pride. Pa tudi srake so ves dan kričale po drevju.«

»Glejte, da bom takoj zvedela!«

»Moj Bog — seveda, milostljiva.«

Kaj naj vendar stori Matjaž? Če bi gozdar zvedel! Erna je še mlada, otrok. Osemnajst let ima? Lepa je in dobra. Tudi mati je bila lepa in dobra, pa je pred desetimi leti umrla. In od tedaj živi Erna sama z očetom. Vstaja zgodaj, skuha zajtrk in gre nato na sprehod v gozd. Popoldne v vas, k učiteljicam, ki so tudi mlade. Naciju piše pisma. Toda, kako naj ji Matjaž prepove, ko je pa tako dobra. Samo žalil bi jo. In kako bi mogel njo žaliti!

Do sedmih pomaga hlapcu pri živini. Meče kravam v jasli seno ali pa travo, nato molze po vrsti. Hlapec pripoveduje in kolne. Da je zaspan. Zakaj pa vasuje vso noč, mu smehlja se očita Matjaž. Čakal je na smrkavca. K njegovi hodi pod okno. Bogubogme, da ga kedaj dobi, nesli ga bodo od tam! Nato še njo, rekla mu je, da je hlapec. Pljune nanjo. Manjka se jih, bab. Samo pokazati ji hoče, da se ne boji onega, pa četudi z nožem.

Ob sedmih prihajajo težaki. Prvi navadno iz Raščic. Pojejo in so veseli. Na ramah nosijo motike, na motikah cekre, s kruhom in s salom, ali pa kisilak. Dečki hodijo ob dekletih in lažejo. Deca pa zadaž capljajo in si poddevljejo; jedo tudi po malem kruh iz cekra in iz torb, da jim za južino nič ne ostane in so na večer že kar sivi od lakote. Oni iz Hrastja zbadajo te iz Raščic. Radojev se širokousti in drži oblastno roke v žepih, dočim je celo hlačnjak pustil nemarno zunaj. Nekoč so ga smrkavci, ki še v šolo hodijo, zvečer pregнали iz Raščic. Klobuk je zgubil, Knausov pa je počepel nad njim, da ga ni upal več nositi. Zato pa je tudi Solarjeva jedka. Ob Farkašovega se je obregnila. Če so že črešnje zrele? Da so, je dejal fant. Če jih bo spet hodil ponoči brat? — — — S Kotarjevo ga je našla v noč pod črešnjo. Tesno ob njej je stal in jo je celó poljubil.

Črešnje v pomlad — — —

Dopoldne v gozdu je dolgo. Sence padajo po vrtu, solnce se trga med drevjem in pada na cesto in na hišo. Petje iz grmovja — ropot kol po kolniku, kakor bi kdo trl suho vejevje. Lajanje logarjeve Lire, izgubljeno čivkanje piščancev, ki se iščejo med travo, paglavec draži purana, nekje nekdo kriči, menda pastir. To je pesem pri logarjevih v predpoletno dopoldne. Prijetni vonj dehti, tista čudna razigranost, pesem motik ob kamen, prešeren smeh, zbadljiva beseda Solarjeve Anče in vesel odgovor Farkašovega »pozvačina!«; neumen in bebast smeh Radojevega Martina, njegova radost nad življenjem.

»Maar — tiin —«

Martin ve, da ga hoče Čehakova imeti za norca. Pa ga ne bo. Pokazal ji bo, da ni neumen, kakor ona misli — —. Lepa pa je le. Tako čudne so njene

oči, tako okrogla lica. In še zato je lepa, ker se tako veselo smeje in kaže bele zobe.

Beseda Matjaževa ga nažene k delu. Falot bi samo lenaril. — Matjaž podraži Anči, da vidi, kako se mu bo odrezala; da vzbudi smeh in radost. Podraži Solarjevega in priganja paglavce, ki krompir podsekavajo, da bo jutri za njimi vse suho; zaostajajo in se otročje nasmihamo starejšim. Da gredo..., pa kradejo kilave črešnje, smrkavci! Vražji paglavci, težaka bi pa le radi!

Zato se pa opoldne lahko mečejo, ko pospravijo zadnji kos kisilaka. In se fantje lahko šaliyo z dekleti.

Matjaž je z veselim obrazom pri njih. Zakaj ne, ko pa je dan lep in bo obedoval z gospodom. Zato pa je spravil košček mesa in kruh, ki ga je hotel imeti za obed. Meso pride jutri prav, kruh pa deca zvečer pojedjo, da se ne posuši.

»Kako delajo, Matjaž?« vpraša logar pri obedu.

»Bo, gospod, niso leni —.«

»In ne podsekavajo?«

»Na paglavce pazim. ‚Počasi‘, jim pravim; ‚samo lepo, samo lepo‘. Na Prisojnici bo danes. Oni za Dolgo presiko pa še niso dobri za kôp. Sinoči sem bil tam. Po nedelji —.«

»Nadgozdar se je pripeljal,« pravi logar.

»Videl sem. Konje ima še vedno iste. Lepe živali so, bogme.«

»Pa ni mogel ostati pri obedu. Stari rad jé na tuje stroške in še rajši pije. Pojé kot živinče, popije pa, da je človeka strah. Po Sôboti sva hodila. Pa je lagal, da je denar doma pozabil. Zvečer pa le ni hotel domov —. Ženi se —.«

»Z Razingerjevo —«

»Neumna! Le kaj bo z dedom. Svinja bo ostal vse življenje. Vsak drugi teden je v Varaždinu. To je taka kri. Njegovega starega so babe zadavile. Ta pa tudi zdaj hodi — s poštarico, z učiteljico —. Erna,« je zaklical logar.

»Se še ni vrnila,« je dejala Markova in stregla.

»Neumni otrok! Le kaj jo nosi po gozdu. Zadnjič je ribe lovila —. Troje srn si je privadila. Našel sem jo v Mladem. Tam se je igrala z njimi —.«

Matjaž se smehlja, ker ve, da je stari ves nor na otroka. Ko je bila pred kratkim bolna, ni tri dni ne jedel ne spal. Trd je in okoren; pa bi ji le vse napravil. Zato pa je tako čudovit otrok. — Za ptičjimi gnezdi stiče. Moj Bog, kdaj pa so se še dekleta brigala za ptiče?! To je samo za paglavce. Pa ona hodi samo gledat, kakor otrok. Ležala je v travi, do pojása visoki; kdo bi jo videl.

„Maa—tjaaaž —“

Matjaž se je oziral in se smehljaj.

„Otrok, kje le si — —“

„Matjaž!“ Iskal je med grmovjem. Pa se mu je obesila na vrat in mu pokrila z rokami oči. Ugane naj, kdo je, je hotela z moškim glasom. Stegnil je nazaj roke — pa je bil neroden — in je prestrašeno odskočila.

„Ko bi se — na priliko Naciju ponesrečilo!“

Zardela je in se nasmehnila. Nato je pobegnila.

Popoldne je še v gozdu skoraj prevroče, ko se solnce dvigne nad jelševje. Do večera se vleče počasi. Ko pa se solnce spet nagne za drevje, je hitro mrak. Pastir prižene krave in drugi svinje. Kje da sta pasla? Tam in tam, za Vrhovjem, med Jarki. Če nista morda spala ves dan? Jezus! Kdo bi mogel spati pri živini! sta lagala nedolžno. Tudi živine nista pretepala. Res! Ne lažeta! — Farkašev je šel pod večer kositi travo. Da se bo zjutraj pomešala kravam s senom. Solarjeva je morala z grabljami z njim. Le da se ne bi stepla, je rekla Sumijeva. Zgodilo pa se je menda tako, da se je Treza zjokala Farkaševemu na prsih, ko sta nakladala kolca. Jokala je tako dolgo in tako krčevito, da ji je moral priznati, da jo ima nekoliko res rad, in tako je bilo vse prav. Naj jo poljubi zato. In jo je poljubil. Nato pa se je še od sreče zjokala. — Ko sta se vračala, ju je Matjaž dohitel. V Mlado je šel. Paglavci iz Hrastja hodijo jesenje rezati. Za locén in za konja na sak. Prešel je Dolgo presiko, prek po Gosposkem do Zavrtov in od tam sem. Vsakdanja pot. Sto in stokrat jo je prehodil. Pozna vsak mladi jesen, hrastič. Tu cveto te rože, tam je večja trava. V onem delu je mnogo grmovja, ki se bo zimós čistilo. In tam je mnogo ptic in zajci zahajajo tja. Vsa pot med tem drevjem je s sanjami prepletena. Med grmovjem je skrita bodočnost, nevidna tujim očem; taka, da jo Matjaž pokliče, da se porazgovori z njo in še nove, celo lepše misli pridene.

Lep dom se je smejal iz grmovja. Samo okna so se videla in streha, kakor da se ne drži tal. Bele zavese zastirajo okna, muškatlini cveto na njih. Spređaj so grede polne rož. Okoli hiše trs, ves obložen z grozdjem; in ob cesti zelene late med belimi sohami. Pol gosposka vrata, kakor jih ima samo Krampač Žgalinski. Tako stoji dom ves s solncem oblit in se smehlja prek polja med kmečke hiše.

In Naci se odpravlja vsako jutro na sprehod med njive, v log. Palico suče v roki; stopa počasi, kakor se pač spodobi za gospoda. Če si gospod, ni da bi letal kot kmet. In na večer gresta na kozarec v Hrastje. Zakaj ga tudi ne bi smel pokazati pred svetom?!

»Vidite, ljudje! Moj sin, tisti, ki je — še dete — pasel logarjeve krave vsak dan v gozdu.« Debele bele platnene hlače je nosil, igral na piščal, pokal z bičem. Pa zdaj je gospod in jaz sem njegov oče. Kdo pravi, da naj ostane težak vedno težak? To ni nikjer zapisano!

Katica bo v mestu v dobri službi — sirota. Prišla bo na proščenje tako v poletje. Vsa lepa. V kratkem svilenem krilu, v rožasti jopici, gosposko pri-krojeni — s klobučkom na glavi. Še hodila ne bo s tistim kmečkim korakom, kakor hodijo dekleta: vrt — vrt. Tedaj ne bo imela kot zdaj ponošene materine obleke in strganega materinega robca, tako obrnjenega, da vsaj nekoliko zakrije revščino. Ne bo je sram sirote in ne bo se skrivala med ženske, kot si ne bi med dekleta upala.

In vse je tako blizu. Dom že skoraj resnično stoji, rože cveto.

»Joj! Kako ste me prestrašili,« je dejala Treza in odskočila od Farkaševga, ko je stala tako ob njem in iskala za njegovimi očmi. Farkašev jo je držal okoli pasu in jo poljubljal.

»Seveda prestrašil,« je govoril Matjaž in se delal nevednega. »Kaj ti je vzel mušico iz oči?«

»Seveda mušico,« se je vzradostila Solarjeva in mislila, da Matjaž ni videl.

»Mušica je huda stvar,« je dejal zelo resno Matjaž. »Človek nič ne vidi, če mu zleti v oko.«

Ko težaki odhajajo, zamirajo zadnji žarki med drevjem —; dobijo kos popisanega papirja — težák za ves dan. K steni se postavijo in čakajo. Dekleta se umivajo pri studencu, se brišejo s spodnjimi jankami in škropijo fante. Pozdravljajo Erno in se srečne z njo porazgovore, če pride mimo. Nato preoblečejo nedeljske popoldanske janke in se rendajo v vrsto. Matjaž deli —

»Žapčičev — pasel —«

»Joo—,« zategne fant in dobi dva listka. (Poleti dobivajo vsi dva listka, ker je dan dolg.)

»Pa jutri?«

»Jutri še, potem pa ne več.«

»Zgodaj, da veš.«

»Solarjeva dva; toda otrok?«

»Saj zna okopavati.«

»Markova bi lahko ves teden v kuhinji pomagala.«

»Bi, bi. Pa doma ne puste.«

»Zverov — Zverova. Dolnja, Petréčev —. Farkašev bi pa lenaril —«

»Kosil sem,« se zavzema Farkašev z nasmehom. »Za okopavanje pa res nisem.«

»Pa jutri —? Koliko vas pride?«

»Nimamo časa!« vzklikajo. »Sami okopavamo.«

Nato odhajajo s pesmijo in dovtipi. Pesem se gubi med drevje in počasi zamira. Gozd je tih, komaj kokodakanje kokoši, kruljenje svinj, ko jim hlapec nosi jesti; Bandi zateglo zalaja v gozd, nato leže pred duri in sanja. Nad gozdom je razpeto večerno nebo, rdeče pobarvano; iz gozda se trga mrak in pesem, ki je podnevi molčeca, dahne nanovo.

Tedaj mora Matjaž na pot za težaki, v Raščice, v Hrastje in v Dol.

»Pri Severjevih, da veš,« mu naroča logar. »Če me še ne bi bilo, počakaj. Praviš, da iz Lendave pridejo?«

»Zvedel sem.«

»Da ne pozabiš.«

Pojesti mora še kos kruha in košček slanine; za večerjo je namenila Erna. Pa bi mu nekaj le rada naročila. Dobro ve, kaj, in zato vstopi.

»Če bo Katica pisala, da mi prinesete pismo,« naroča in se ozira, kakor bi še nekaj rada pristavila. Razume in prikima.

»Bom. Oboje prinesem, da le pride. Pa saj pride. Zadnji čas je. Teden dni že ni bilo. Morda prav zdaj še dobim pošto v Dolu.«

Nato zopet ista pot po Presiki vdiljen, prek po Selskem do hiš. Tudi tod je vse polno sanj razmetanih; čakajo, da jih pokliče. Spremljajo ga do hiš in on se razgovarja z njimi. Pomoli Zdravomarijo ob zvonjenju iz Dolov in glasno odpira dveri ob cesti k hišam, odganja pse, obstoji pred vrati v prikletu.

»Mariča, jutri v log.«

»Ne morem,« sliši iz hiše.

»Kaj se to pravi: ne morem. Mora se. Mora, razumeš.« To govori visoko in zapovedujoče, potem spregovori umerjeno o vsakdanjih rečeh, potoži o revščini, posluša ljubeznivo o nadlogah in sočuvstvuje.

»Stari, daj piti,« zapoveduje drugod. Nagne kanto s hruškovnico; še rajši z vinom. Končno tudi jabolčnica ni napačna. Odrga kos pogače, ki jo je stara komaj vzela iz peči. Pogače se lepo kadijo in še prijetneje dehtijo. Išče za novicami, podraži Barico in se pokrega na Tineka, ki je prezgodaj prignal s paše.

Pri Hozjanu natlači pipo v gospodarjevem mehurju, izkoplje bago staremu Štefanu, da bo žvečil in mu pove — gluhemu — na ves glas na uho, da ga smrt išče. Starec prikima, kakor da ni razumel in sploh ne ve — kaj je smrt in kaj je življenje.

Prehodi v ovinku Hrastje, da se potem lahko v Doleh ustavi. Obriše čelo na mostu, za trenutek postoji, kakor da bi hotel dojeti lepoto večera, megle nad polji, pesmi fanta za selom, zadnji odsev neba. Ta pot je vendar nekam lepa. Hodiš in ne veš, kdaj si prišel; morda žvižgaš potihem pesem, brundaš predse. Pozdraviš znanca iz Hrastja; v Doleh stopiš k Severjevim, posediš za trenutek in popiješ dva kozarca lendavskega vina. Pozno v noč se vračaš na dom po isti poti, le mimo loga zaviješ. Skozi okno pada svetloba petrolejke na dvorišče, na hruško pred hišo. Tiha molitev veje iz nje. Otroci se zateglo lovijo za materjo, dremljejo in sanjajo bog ve o čem. Spat bi radi in zato je molitev neprijetna.

»Evica, moli!« ukazuje mati.

»Saj molim —. Miškec bi spal.«

»Saj ne spim,« se ta izgovarja.

»Zdrava Marija —«

»Zdlava Malija —«

»Milosti polna —«

»Milosti polna — mama, kdaj pride Naci?«

»Moli zdaj — potem.«

»Samo to, potem bom molil.«

»Po jutrišnjem —; za teden dni; kmalu —«

»Samo jutri pa jutri ne? Potem —?

»Potem — da. Sveta Marija —«

»Sveta Malija, mati božja —« — — —

Tako vedno nazadnje obhodi Dol, da se potem morda ustavi pri Severjevih. Pa je tedaj že pozna noč in mora ponekod celo buditi. Podraži psa, da se sovražno zaleti proti njemu; ko ga pa spozna, se mu začne dobrikati. Nato še prisluhne fantovski pesmi iz Dolenjega konca in oni iz Hrastja.

»Izzivajo,« se nasmehne. »Pa si ne upajo. Pintarčev bo pa le pri Ančki. Ko se bo vračal, bo zaukal, da jim pove, da jih je ukanil. — Deset,« našteje po udarcih ure iz hiše ob cesti in pohiti. »Le kdaj je prešlo.« — — —

Pri Severjevih so bili glasni. »Lendavski so,« je dognal. »Le kaj jih nosi sem doli! Pretepali bi se radi. Z gozdarjem! Jezus Marija! Da jih ta tri z enim zamahom podere.«

Ob oknu skušajo paglavci razbrati obraze v hiši. Na verandi je nekdo stal in zrl po cesti med hiše. Kadil je cigareto, pa se je za trenutek obrnil, da mu Matjaž ni videl obraza.

»Ni lendavski,« je dognal. »Lendavski ne bo sanjaril v noč.« Stopil je za onim in obstal ob oknu.

»Pijan je,« si je govoril, ko je videl logarja. »Hudič, še puške ni odložil. Pa je ona tudi vrag, baba! Vse jih vleče in je do vseh enaka. Še prija ji —.« Vstopil je. Na hodniku je srečal gostilničarko in jo živahno pozdravil.

»Dober večer,« je odzdravila.

»Lačen sem, stara!« je dejal. »Nekaj boš že še imela zame?«

»O — kajpada!«

Odprl je duri in obstal na pragu. Težak vzduh mu je udaril v obraz in komaj je razločil v zakajeni sobi obraze. Lendavski so sedeli prešerno in več razlivali kot pili. Majhen Madjar je metal klobuk ob tla in skakal po njem.

»Tekel bo pa prvi in najbolj, če bo sila,« je pomislil Matjaž. Nasproti njemu je sedel gozdar in hladno, brez izraza na licu opazoval. Matjaž je stopil za korak naprej, da bi videl onega, ki ga je zakrivala Severjeva. Nato se je začudil in nenadoma obnemel. Oprijel se je mize.

»Naci —.«

Ob gozdarjevi mizi je sedel on in nekam brezmiselno kadil in odgovarjal dekletu. Oči so mu bile kalne, kakor da že ves dan pije.

»Oče,« se je dvignil in dal roko očetu. Trpek nasmeh mu je igral na ustnicah.

»Saj še ni —

»— konec šole?« je dokončal fant. »Seveda ne. Pa danes vse pozabite. Jutri vam povem; jutri, jutri —.« Peljal ga je do mize in ga hotel posaditi.

»Ne morem, dokler ne vem vsega,« je vztrajal oče.

Sin je pomislil, nato pa je prešerno velel prinesiti vina na mizo.

»Zato, ker ne smem več studirati, ker ne morem več živeti; ker sem bolan. Zato, da ostane težak na veke težak —.«

Vračala sta se pozno v noč, brez besed, brez misli, vsak na eni strani ceste —.

Pa to je samo tako mimobežna zgodba. Na robu gozda sanja nizka kočja po polju, v njej sanja življenje o svetu, ki ga ni. Nič se ni izpremenilo. Vsako jutro, ko komaj Zdravomarijo odzvoni v Doleh, odhaja z doma, pomoli med-potoma, sanja o otrocih, o Miškecu, o Evici, Katici, o Feryju in o Naciji. Tisti visoki dom je splahnel, ampak otroci so ostali. Fery je ostal, Katica, Evica in Miškec. Ti so ostali in za te je treba živeti —.

»Živeti je treba in delati — delati — —«